

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

Mediju un žurnālistu loma sabiedrībā un demokrātijā

Pētījums par Latvijas sabiedrības priekšstatiem

Andris Saulītis, Dr. sc. soc.

Jānis Juzefovičs, PhD

Mārtiņš Kaprāns, Dr. sc. comm.

Izklāsts

Šis pētījums sniedz visaptverošu analīzi par sabiedrības uztveri attiecībā uz mediju un žurnālistu lomu demokrātiskā sabiedrībā. Pētījums apvieno starptautisku salīdzinājumu, kvantitatīvu un kvalitatīvu datu analīzi, lai izprastu mediju uzticamības dinamiku Latvijā.

Starptautiskā prakse un Latvija salīdzinošā perspektīvā

Salīdzinājums ar ES valstīm un Baltijas reģionu

Iedzīvotāju aptaujas rezultātu analīze

Kvantitatīvie dati par informācijas patēriņu, uzticēšanos un attieksmi

Fokusgrupu diskusiju pārskats

Kvalitatīva izpēte par neuzticēšanās stratēģijām

Rekomendācijas

Praktiskas stratēģijas uzticēšanās stiprināšanai

Starptautiskā prakse un Latvija salīdzinošā perspektīvā

Literatūras analīze atklāj, ka citu valstu risinājumi, kā sekmēt sabiedrības uzticēšanos medijiem, pamatā ir bijuši orientēti uz **uzlabojumiem mediju darbā**: piemēram, vairāk viedokļu daudzveidības mediju saturā, lielāku caurspīdīgumu mediju darbā, aktīvāku attiecību veidošanu ar auditoriju.

Starptautiskie pētījumi rāda skaidru tendenci: jo nozīmīgāku lomu cilvēku mediju lietošanas paradumos spēlē **sabiedriskie mediji** un konvencionālie mediji kopumā -iepretim sociālajiem medijiem - jo augstāka ir uzticēšanās medijiem.

Pētījumos vienlaikus secināts, ka iemesli tam, kādēļ krīt uzticēšanās līmenis medijiem, meklējami ne tikai tajā, kā mediji funkcionē un kā sabiedrība tos lieto un uztver, bet arī ārpus mediju sistēmas: piemēram, **uzticēšanās institūcijām kopumā**.

Galvenie secinājumi

- Mediju darba kvalitāte ir kritiski svarīga uzticēšanās veidošanā
- Sabiedriskie mediji spēlē būtisku lomu uzticēšanās stiprināšanā
- Uzticēšanās medijiem saistīta ar uzticēšanos institūcijām kopumā

Mediju patēriņš un uzticēšanās medijiem salīdzinošā perspektīvā

Digitālā aktivitāte - augstāka

Latvijas iedzīvotāji izceļas kā **aktīvi digitālo mediju lietotāji**. Viņi vairāk nekā vidēji ES iedzīvotāji lasa ziņas internetā un izmanto sociālos medijus.

Vienlaikus Latvijas iedzīvotāji demonstrē **piesardzīgu attieksmi pret sociālajiem medijiem** un **vairāk uzticas konvencionālajiem medijiem**.

Uzticēšanās līmenis - līdzīgs

Aptuveni **46%** Latvijas iedzīvotāju sliecas uzticēties medijiem, kas ir līdzīgs rādītājs kā Lietuvā (49%) un Igaunijā (44%), un atbilst arī ES vidējam rādītājam - 44%. Šajā ziņā Latvija nav krasi atšķirīga nedz no citām Baltijas valstīm, nedz vidēji ES.

Tomēr jautāti konkrēti par Latvijas medijiem - vai tiem var uzticēties, vai tajos ir viedokļu daudzveidība un vai tie ir brīvi -

Latvijas iedzīvotāji ir skeptiskāki nekā Lietuvas un Igaunijas iedzīvotāji, kā arī vidēji ES līmenī. Īpaši skeptiski - par **mediju brīvību**.

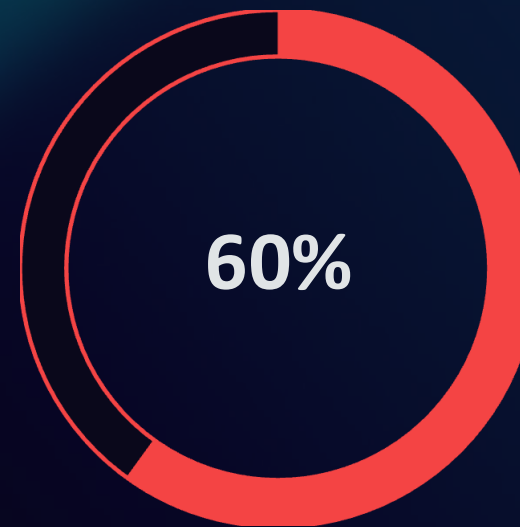
Uzticama informācija

2024. gada Eirobarometra aptaujā **vairums** Latvijas iedzīvotāju pauda uzskatu, ka **mediji Latvijā nodrošina uzticamu informāciju**.

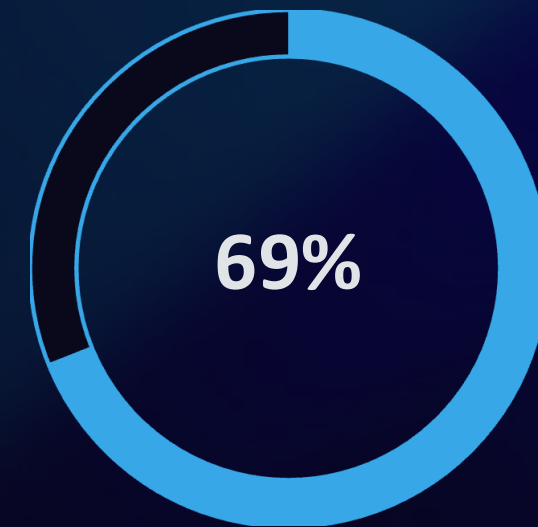
Augstāks šis rādītājs bija gan Lietuvā, gan Igaunijā, un ES kopumā.

Ilgtermiņa datos par laika periodu no 2019. gada līdz 2024. gadam redzams, ka Latvijas iedzīvotāju uzskati šajā jautājumā bijuši **viļņveidīgi**.

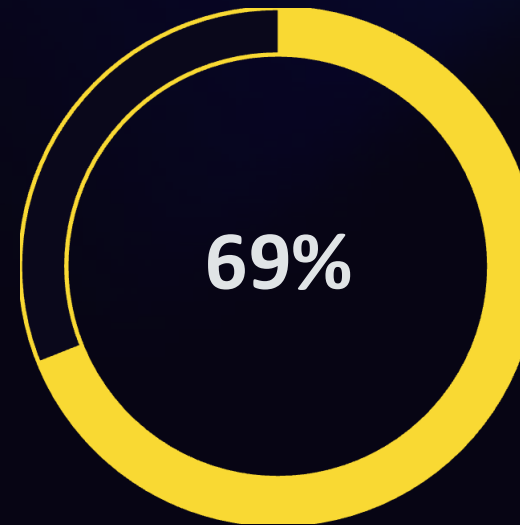
Dati: Eirobarometra aptauja "Standard Eurobarometer 102". Lauka darbs: 2024.gada oktobris.

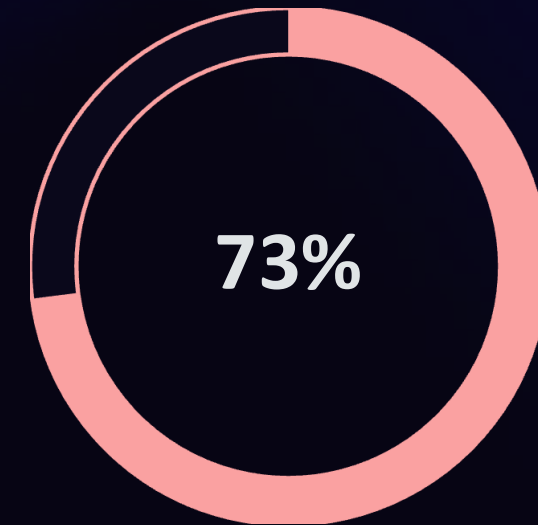
Latvija

ES vidējais

Lietuva

Igaunija

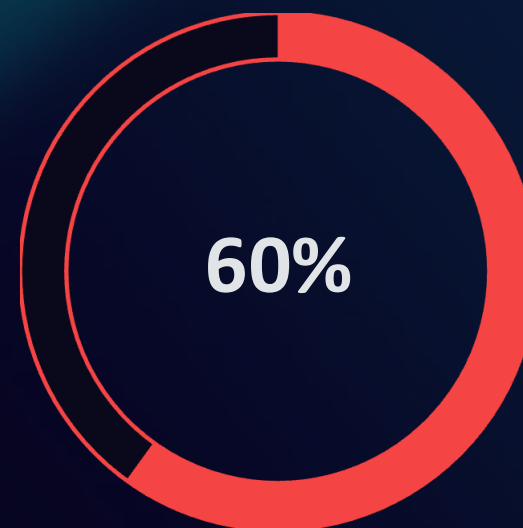
Viedokļu daudzveidība

Šajā pašā aptaujā **vairums** Latvijas respondentu pauda uzskatu, ka **mediji Latvijā nodrošina viedokļu daudzveidību**.

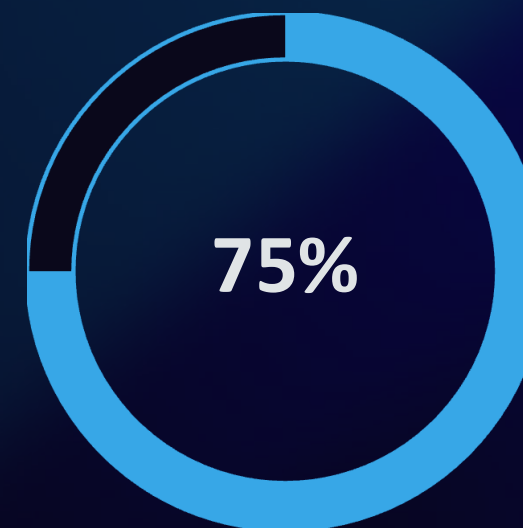
Tomēr arī šis rādītājs gan Igaunijā, gan Lietuvā, un ES kopumā bija augstāks nekā Latvijā.

Ilgtermiņa dati rāda, ka Covid-19 pandēmijas laikā to Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuri uzskata, ka medijs nodrošina viedokļu daudzveidību, **saruka**, taču 2024. gadā tas bija **atgriezies pirmspandēmijas līmenī**.

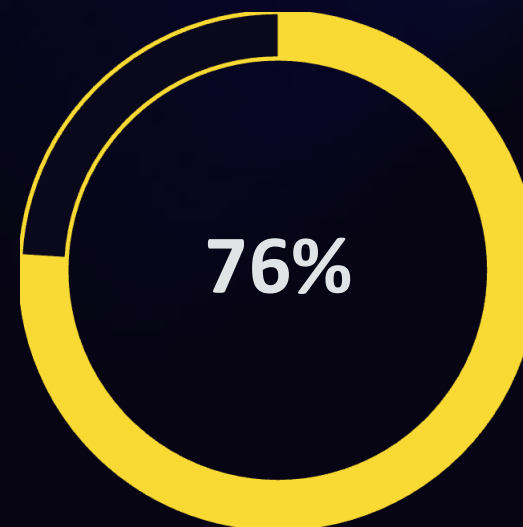
Dati: Eurobarometra aptauja "Standard Eurobarometer 102". Lauka darbs: 2024.gada oktobris.

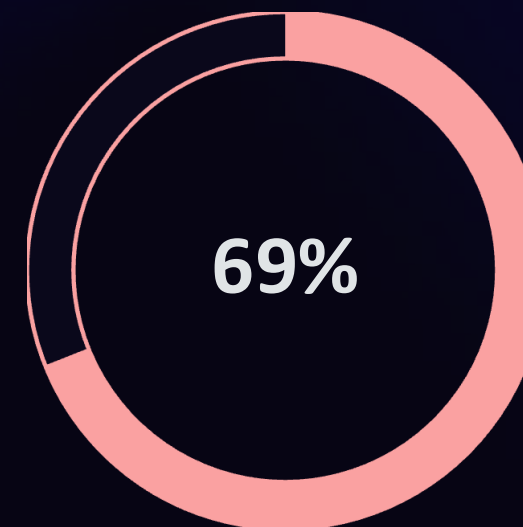
Latvija

ES vidējais

Lietuva

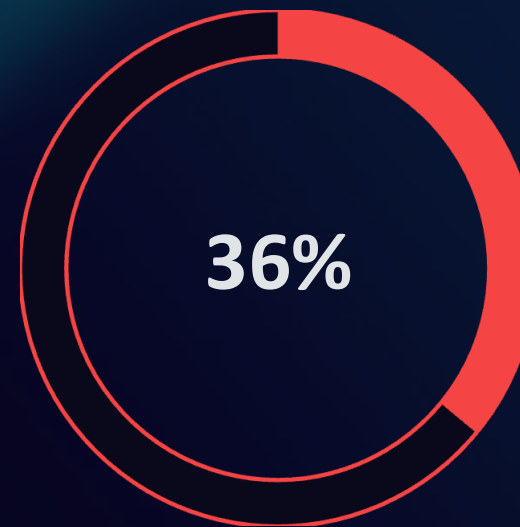
Igaunija

Neatkarība no politiskā vai komerciālā spiediena

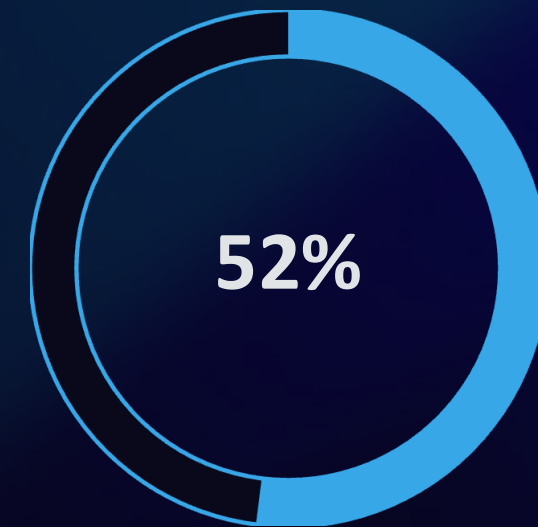
Tikai aptuveni trešdaļa Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka mediji Latvijā ir brīvi no politiskā vai komerciālā spiediena.

Salīdzinot ar Lietuvu, Igauniju un ES vidējo rādītāju, arī šajā jautājumā Latvijas iedzīvotāji ir skeptiskāki.

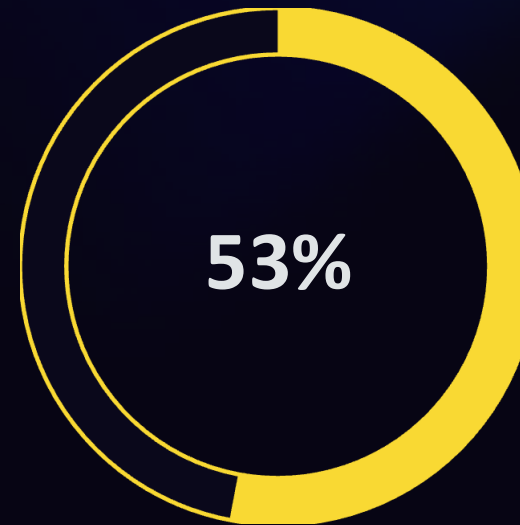
Pēdējos gados to iedzīvotāju īpatsvars, kuru ieskatā mediji Latvijā ir brīvi no politiskā vai komerciālā spiediena, būtiski nav mainījies.

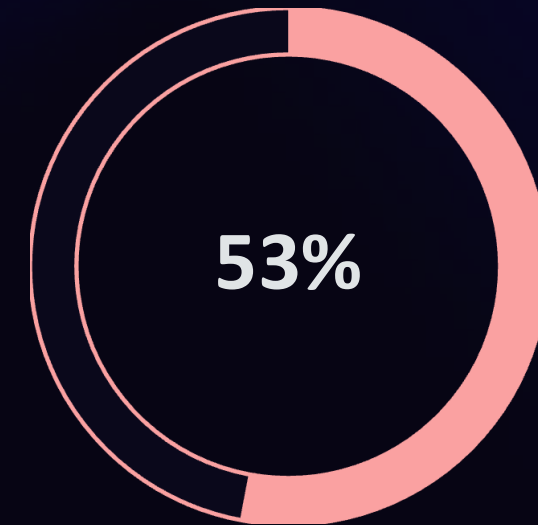
Latvija

ES vidējais

Lietuva

Igaunija

Dati: Eurobarometra aptauja "Standard Eurobarometer 102". Lauka darbs: 2024.gada oktobris.

APTAUJAS REZULTĀTI

Iedzīvotāju aptaujas rezultātu analīze

Dati ievākti ar interneta aptaujas (Computer Assisted Web Interview; CAWI) metodi, pēc nejaušības principa atlasot dalībniekus no *Norstat Latvija* respondentu paneļa. Sasniegtā mērķgrupa ir 18+ gadus veci Latvijas iedzīvotāji, izlases lielums – 1001 respondents. Aptauja tika veikta no 23.10.25. līdz 03.11.25.

Galvenie secinājumi

Uzticēšanās līmenis

Uzticēšanās žurnālistikai Latvijā ir mērena, un sabiedrībā pastāv izteikta **viedokļu daudzveidība** par mediju neatkarību

Mediju tipu atšķirības

Latvijas iedzīvotāji visvairāk uzticas **sabiedriskajiem medijiem**, kamēr sociālie mediji un krievvalodīgie mediji izraisa lielāku skepsi un neuzticēšanos

Drošība vai brīvība?

Attieksme pret valdības ietekmi uz mediju saturu ir ambivalenta, atklājot **spriedzi** starp vēlmi pēc drošības un bažām par vārda brīvību

Sabiedrība **biežāk saskata netiešus žurnālistu apdraudējumus** (diskreditācija, naidpilna runa) nekā fizisku vardarbību vai tiešus draudus

Faktori, kas ietekmē mediju uztveri

Demogrāfiskie un sociālekonomiskie faktori būtiski ietekmē mediju uztveri un uzticēšanās līmeni. Šīs atšķirības veido fragmentētu mediju patēriņu un uzticēšanās ainavu Latvijas sabiedrībā.

1

Valoda kā galvenais faktors

Dzimtā valoda ir būtiskākais faktors mediju uztverē un lietošanā. Latvieši demonstrē augstāku uzticēšanos medijiem, kamēr rusofonie iedzīvotāji ir būtiski kritiskāki un skeptiskāki pret Latvijas mediju vidi.

2

Paaudžu plaisa

Jaunieši medijus uztver elastīgāk un ir atvērtāki dažādiem mediju tipiem, kamēr seniori vairāk uzticas tradicionālajiem medijiem un demonstrē konservatīvāku pieeju informācijas patēriņam.

3

Izglītība un labklājība

Augstāk izglītotie un labāk nodrošinātie iedzīvotāji spēj labāk diferencēt mediju kvalitāti un demonstrē sarežģītāku mediju patēriņa modeli.

Klasteru analīze: trīs galvenās auditorijas grupas

Klasteru analīze izdala trīs **stabilas grupas** Latvijas sabiedrībā, kas atšķiras pēc uzticēšanās līmeņa medijiem un attieksmes pret žurnālistiku:

Uzticīgie (27%)

Vieno pārliecība, ka Latvijā ir vismaz viens medijs, uz kura sniegto informāciju var paļauties

Kritiskie (38%)

Dominē skepse un dziļa neuzticēšanās Latvijas medijiem

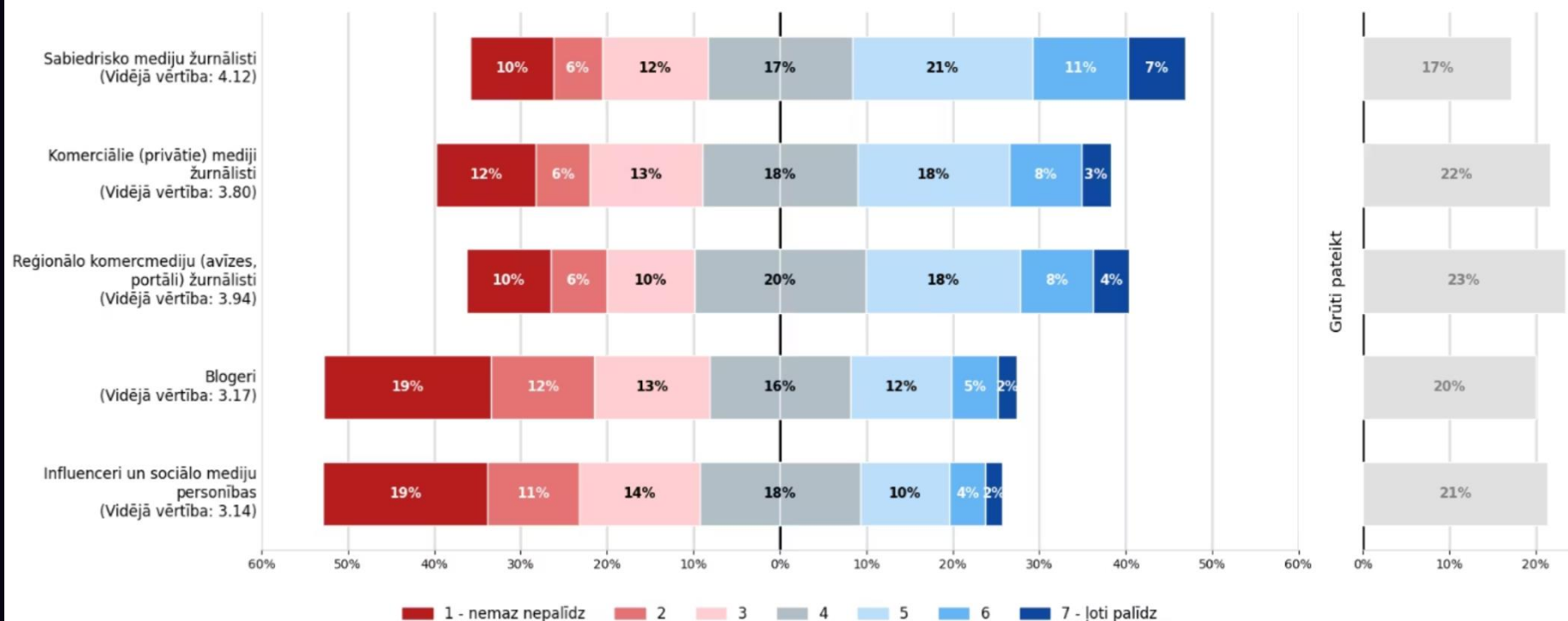
Ambivalentie (35%)

Uzskata, ka Latvijā ir vismaz viens uzticams medijs, bet kuri vienlaikus arī saglabā mēreni kritisku attieksmi pret mediju spēju būt neatkarīgiem no politiskajām un ekonomiskajām ietekmēm un pārstāvēt sabiedrības intereses

Šie segmenti ir cieši saistīti ar dzimto **valodu un vecumu** kā galvenajiem faktoriem.

Mediji un demokrātijas stiprināšana

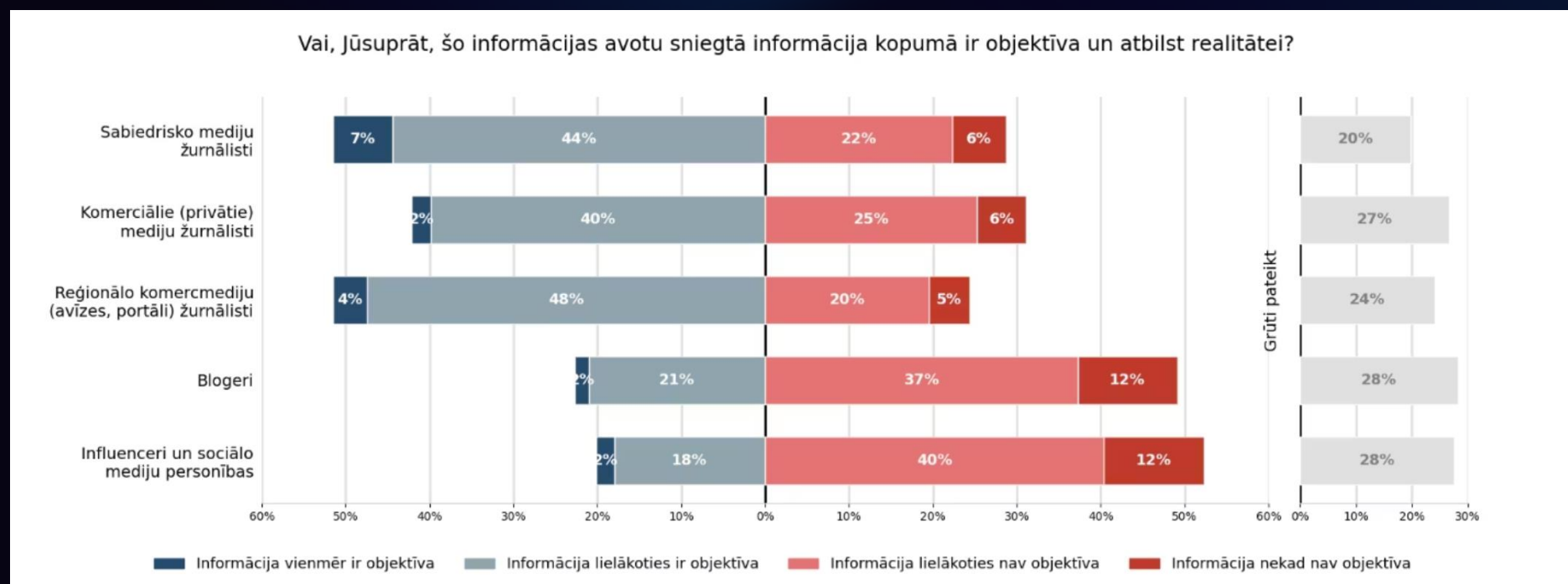
Cik lielā mērā šie Latvijas informācijas avoti palīdz stiprināt demokrātiju un vārda brīvību Latvijā?

Latvijas iedzīvotāju skatījumā **visaugstākais** vērtējums demokrātijas un vārda brīvības stiprināšanā tiek piešķirts **sabiedrisko mediju žurnālistiem**, bet viszemākais – influenceriem un sociālo mediju personībām.

Attiecībā uz žurnālistiem sabiedrība ir daudz polarizētāka nekā **influenceru** un sociālo mediju personību **jautājumā**, kur novērojama augstāka **negatīvā attieksme**.

Uzticēšanās dažādiem mediju tiem

Dati parāda skaidru **uzticēšanās hierarhiju** starp dažādiem mediju tiem Latvijas sabiedrībā.

Sabiedriskie mediji ierindojas **augstākajā pozīcijā**. Sociālie un alternatīvie mediji atrodas uzticēšanās spektra apakšējā daļā, atspoguļojot bažas par to uzticamību un objektivitāti.

Uzskati par mediju neatkarību

Neatkarības uztvere

Kopumā Latvijas sabiedrība ir skeptiska par žurnālistu darbu. Dominē priekšstats par žurnālistikas **pārāk lielu pielāgošanos elites dienaskārtībai**. Tāpat vairākums iedzīvotāju uzskata, ka mediju īpašnieki, politiskā elite un lielais bizness manipulē ar Latvijas žurnālistiem.

Lielākā daļa respondentu ir arī pārliecināti, ka Latvijas žurnālisti biežāk atspoguļo valdības, **nevis iedzīvotāju viedokli**.

Salīdzinot šos vērtējumus ar SKDS aptaujas datiem, kas iegūti 2014. gadā, var secināt, ka kopumā divpadsmit gadu laikā **skepse pret medijiem ir saglabājusies**, tomēr būtiski ir pieaugusi tā sabiedrības daļa (+16pp), kurai šķiet, ka **Latvijā ir vismaz viens uzticams medijs**. Tas liecina par **izmaiņām mediju sistēmas uztverē**.

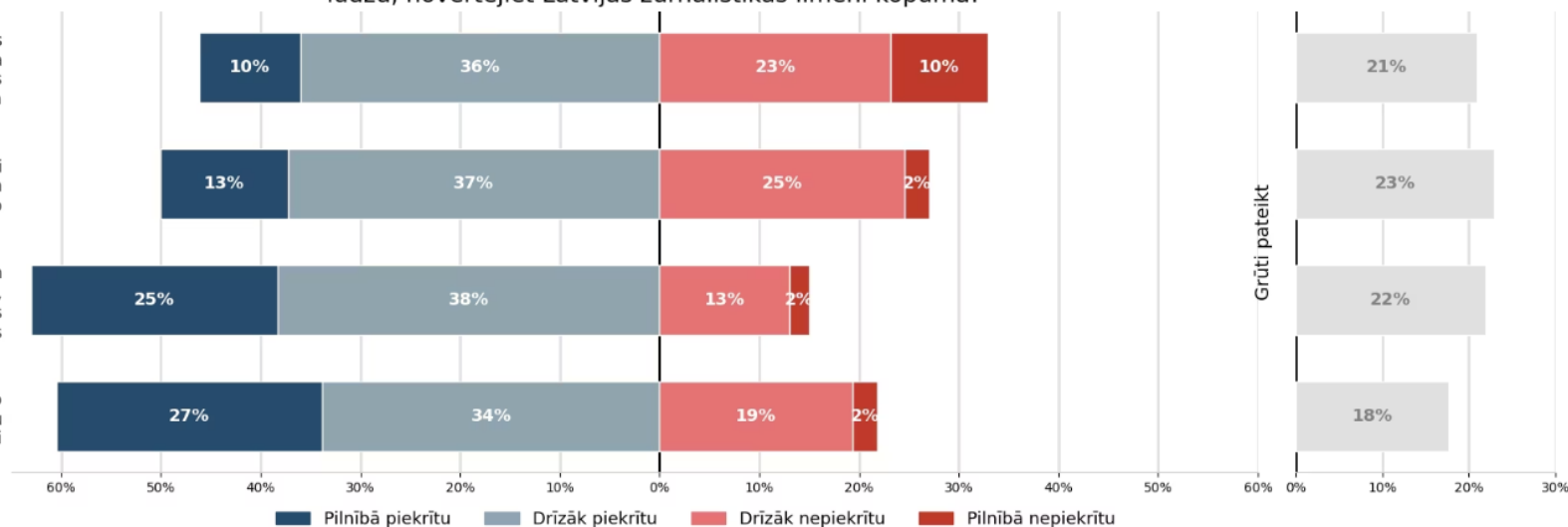
Spriežot pēc tiem masu medijiem (TV, laikraksti, žurnāli, interneta portāli), kurus Jūs lietojat ikdienā, lūdzu, novērtējiet Latvijas žurnālistikas līmeni kopumā!

Latvijā ir vismaz viens atbildīgs medijs, kura informācijai var uzticēties pilnībā

Latvijas žurnālisti nekritiski atspoguļo politiskās un ekonomiskās elites teikto

Ar Latvijas žurnālistiem manipulē mediju īpašnieki, politiskā elite un lielais bizness

Kopumā žurnālisti atspoguļo valdības, bet ne iedzīvotāju viedokli

Daudzveidība mediju saturā

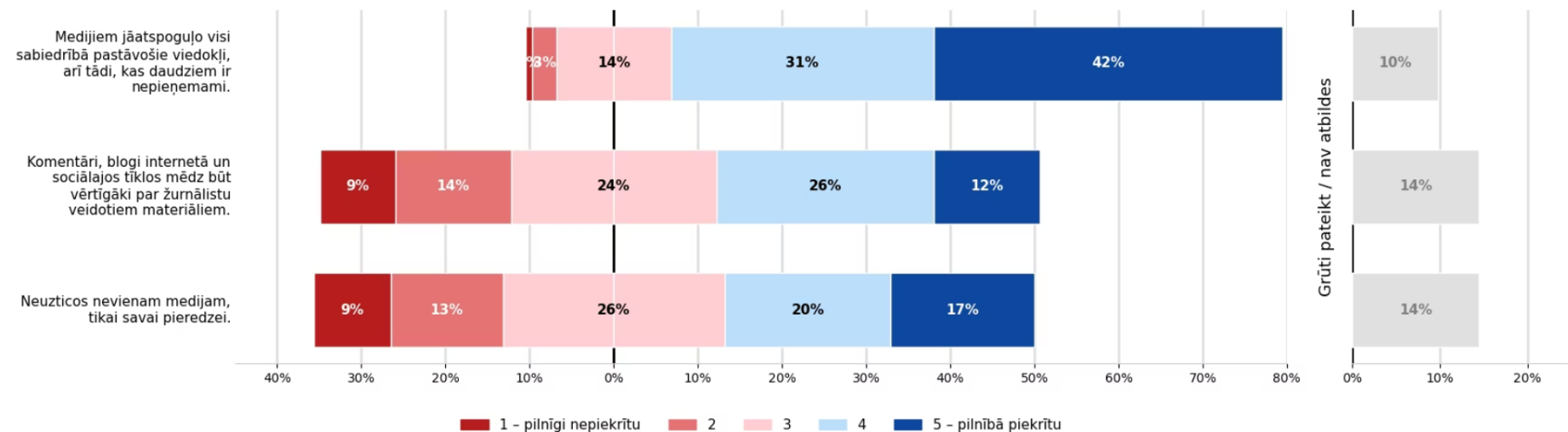
Vārda brīvības pieprasījums

Sabiedrībā visizplatītākais ir uzskats, ka Latvijas medijiem būtu jāatspoguļo visi pastāvošie viedokļi, **pat ja tie ir daļai nepieņemami**.

Bet attieksme pret neprofesionāli radītu saturu ir daudz **piesardzīgāka**. Iedzīvotāji kopumā komentārus un blogus internetā neuzskata par žurnālistiku aizstājošu informācijas formu.

Rezultāti parāda, ka Latvijas sabiedrība **augstu vērtē viedokļu daudzveidību**, taču vienlaikus **saglabā kritisku attieksmi** pret alternatīvajiem satura veidiem un medijiem, nenosliecoties par labu ne absolūtai pašāvēībai, ne visaptverošai neuzticībai.

Cik lielā mērā Jūs piekrītat vai nepiekrītat šādiem apgalvojumiem?

 KVALITATĪVĀ ANALĪZE

Fokusgrupu diskusiju pārskats

Diskusijas notika laikā no 2025. gada 20. līdz 27. novembrim tiešsaistē. Kopīgais visām trim grupām bija augsta vai vidēja neuzticēšanās medijiem. Tajās piedalījās iedzīvotāji vecuma no 45 līdz 64 gadiem, pārstāvēdami dažādus sociāldemogrāfiskos iedzīvotāju profilus un reģionus.

Četras neuzticēšanās stratēģijas

Fokusgrupu diskusijas atklāja četras atšķirīgas pieejas mediju patēriņam un uzticības veidošanai, kas atspoguļo sabiedrības fragmentāciju.

01

Pilnīga neuzticēšanās

Nevienam informācijas avotam neuzticas, izteikts cinisms

02

Kritiska pieeja

Izturas skeptiski pret visiem medijiem, bet spēj diferencēt kvalitāti

03

Selektīva uzticēšanās

Uzticas noteiktiem tradicionālajiem medijiem, izvēlas pārbaudītus avotus

04

Alternatīvā orientācija

Uzticas sociālajiem medijiem, neuzticas tradicionālajiem

Žurnālistu lomu izpratne sabiedrībā

Fokusgrupu dalībnieki demonstrē atšķirīgu izpratni par žurnālistu profesionālo lomu un atbildību, kas būtiski atšķiras no blogeriem un sociālo mediju satura veidotājiem.

Profesionāli ar atbildību

Lielākā daļa dalībnieku **žurnālistus vērtē kā profesionāļus** ar skaidriem atbildības pienākumiem un ētikas standartiem. Viņiem tiek piedēvēta lielāka atbildība par satura precizitāti un objektivitāti nekā citiem mediju veidotājiem.

Blogeri kā alternatīva

Blogeri un sociālo mediju satura veidotāji tiek uzskatīti par **brīvākiem**, **bet bieži bez profesionālās atbildības**. Šī brīvība tiek vērtēta ambivalenti – gan kā iespēja izteikt alternatīvus viedokļus, gan kā risks neprecīzai informācijai.

Izglītības loma

Augsti izglītotie fokusgrupu dalībnieki labāk atpazīst kvalitātes atšķirības starp profesionālu žurnālistiku un sociālo mediju saturu, augstāk vērtējot žurnālistikas profesionālo vērtību.

Skeptisko grupu uzskati

Skeptiskās grupas dalībnieki žurnālistus bieži uzskata par "pasūtījuma izpildītājiem" ar ierobežotu vārda brīvību, kas raksta pēc īpašnieku vai politisko spēku norādījumiem.

"Ir viena kopīga iezīme 2025. gadā -- viņi visi [žurnālisti un viedokļu līderi] vēlas **ietekmēt sabiedrības viedokli**. [..] Viņi apzināti **segmentē** savu auditoriju. [..] Katram ir savi motīvi."

*[...] Es noteikti jaunietim ieteiktu iet mācīties žurnālistiku, bet saglabāt savu **godaprātu** un pie tā vienmēr pieturēties. Tomēr atšķirt, kas ir patiesība, puspatiesība un... Jābūt ir maksimāli **godīgam**, cik tas iespējams, un žurnālistikā it sevišķi. Tā ir vajadzīga un interesanta profesija. Noteikti vajag iet mācīties."*

Vīrietis, 59 gadi, Vidzeme, augstākā izglītība

Žurnālistu drošības jautājumi

Fokusgrupu diskusijas atklāj, ka žurnālistu drošība tiek uztverta ne tikai kā atsevišķu profesionāļu aizsardzība, bet kā **plašāks demokrātijas kvalitātes indikators**. Šis aspekts tieši saistīts ar uzticēšanos gan medijiem, gan valsts institūcijām.

Valsts institūciju loma

Valsts institūciju efektivitāte reagējot uz žurnālistu apdraudējumiem ir **kritiski svarīga**. Vilcināšanās novērst vajāšanu pret žurnālistiem ne tikai apdraud presbrīvību, bet arī veicina vispārēju neuzticēšanos valsts spējai aizsargāt demokrātiskas vērtības.

Demokrātijas pamats

Drošības jautājums ir **demokrātijas pamats** - vārda brīvības aizsardzība veicina sabiedrības uzticēšanos ne vien medijiem, bet arī valsts institūcijām kopumā. Spēcīga presbrīvība signalizē par funkcionējošu demokrātiju.

Proaktīva rīcība

Fokusgrupu dalībnieki uzsver nepieciešamību pēc **proaktīvas un operatīvas** tiesībsargājošo iestāžu rīcības. Ātra reaģēšana uz apdraudējumiem demonstrē valsts apņemšanos aizsargāt vārda brīvību un demokrātiskas vērtības.

Žurnālistu aizsardzība nav tikai žurnālistu interešu jautājums - tā ir *sabiedrības interešu* jautājums, jo brīva prese ir būtiska informētas sabiedrības un funkcionējošas demokrātijas priekšnosacījums.

Rekomendācijas

Konvencionālo mediju stiprināšana

Jāstiprina konvencionālie mediji kā primārie ziņu avoti, lai veicinātu uzticēšanos demokrātijas institūcijām. Sabiedriskie un tradicionālie mediji ir kvalitātes mēraukla.

Veselīga neuzticēšanās = kritiska domāšana un medijpratība

Jāveicina iedzīvotāju spēja objektīvi izvērtēt mediju saturu, kurā iekļaujas neuzticēšanās kā daļa no kritiskās domāšanas, nevis vispārējs uzskats par mediju vides nespēju sniegt objektīvu informāciju.

Atbildīgas blogosfēras attīstība

Jāatbalsta atbildīgas blogosfēras attīstība kā demokrātiskas diskusijas platforma bez polarizācijas. Alternatīvie viedokļi ir būtiski, bet tiem jāatbilst noteiktiem kvalitātes un ētikas standartiem.

Operatīva žurnālistu aizsardzība

Tiesībsargājošajām iestādēm jāreaģē proaktīvi un operatīvi uz žurnālistu apdraudējumiem. Ātra un efektīva rīcība demonstrē valsts apņemšanos aizsargāt vārda brīvību kā demokrātijas pamatu.

Neuzticēšanās medijiem bieži ir tikai simptoms augstajam neuzticēšanās līmenim valsts institūcijām un politikai. Ja indivīds jūtas, ka viņa intereses un viedoklis tiek sistemātiski ignorēts vai marginalizēts, alternatīvie informācijas kanāli un sazvērestības teorijas turpinās kalpot par patvērumu, bet žurnālisti netiks uztverti kā sabiedrības interešu sargi.